

Raad van de
Europese Unie

Brussel, 3 december 2018
(OR. en)

14535/18

INST 457
POLGEN 224

BEGELEIDENDE NOTA

van:	Voorzitterschap
aan:	Delegaties
Betreft:	Burgerraadpleging - Gezamenlijk verslag

Namens het Oostenrijkse voorzitterschap en het aantredende Roemeense voorzitterschap gaat hierbij voor de delegaties een gezamenlijk verslag over de burgerraadpleging.

Inleiding

Tijdens hun informele bijeenkomst op 23 februari 2018 hebben de Europese staatshoofden en regeringsleiders gesproken over het initiatief van de Franse president om een pan-Europees burgerraadplegingsproces op te starten. Het voorgestelde initiatief was bedoeld om de dialoog met burgers te bevorderen en bij te dragen aan het debat over de toekomst van Europa. De lidstaten kwamen overeen vrijwillig aan dit proces deel te nemen en het overleg te voeren afhankelijk van hun nationale context en praktijken.

Doel van de burgerraadpleging was een significant aantal Europese burgers te betrekken en hun voornaamste zorgen, hoop en verwachtingen in kaart te brengen, als inbreng bij de beraadslagingen door de staatshoofden en regeringsleiders en om hen te helpen prioriteiten vast te stellen voor het optreden van de EU in de komende jaren. Het raadplegingsproces was bedacht als middel om punten van zorg in kaart te brengen en ideeën te verzamelen.

De lidstaten hebben een lange traditie om de dialoog met burgers te gebruiken als middel om de bevolking (meer) inspraak in het politieke proces te geven. Dat streven van de lidstaten is de eerste collectieve, gecoördineerde inspanning in zijn soort om met burgers in heel Europa gelijktijdig te overleggen, en er wordt een unieke bijdrage geleverd aan het lopende bezinningsproces over de toekomst van Europa.

Het gezamenlijk verslag, samen met de verschillende nationale verslagen en de inbreng van de andere Europese instellingen, kunnen een nuttige bijdrage vormen voor het debat dat voorafgaat aan de informele bijeenkomst van de staatshoofden en regeringsleiders op 9 mei 2019 in Sibiu en de nieuwe strategische agenda 2019-2024.

Methode en participatie

De lidstaten hebben een gezamenlijk kader goedgekeurd waarin een voorgesteld tijdpad en gemeenschappelijke beginselen voor raadplegingen zijn opgenomen. Overeengekomen werd dat de raadplegingen inclusief en onpartijdig zullen zijn, dat zij de beginselen van transparantie, politiek pluralisme en eerlijkheid zullen naleven en voor alle burgers zullen openstaan. De burgerraadpleging werd grotendeels tussen april en november 2018 gehouden, onder meer met het oog op het indienen van een samenvattend verslag aan de staatshoofden en regeringsleiders op de Europese Raad.

De specifieke raadplegingsmethode staat ter discretie van de lidstaten. De lidstaten zijn overeengekomen om het proces vanaf het begin vorm te geven overeenkomstig hun respectieve nationale praktijken, specifieke omstandigheden en tradities. Het was een aanzienlijke gezamenlijke inspanning wat betreft logistiek, voorbereiding en coördinatie, waarbij de lidstaten contact hadden met de burger in velerlei omgevingen: traditionele vergaderingen op het gemeentehuis, conferenties, grootschalige openbare evenementen, interactieve debatten en online-instrumenten. De meeste evenementen maakten gebruik van nieuwe technologieën en sociale media, met inbegrip van livestreaming, online vragenlijsten, digitale platforms en crowdsourcing van ideeën.

Wat betreft de betrokkenheid van de overheid en het aantal evenementen en deelnemers, gingen de lidstaten verschillend te werk. De enige constante was dat alle raadplegingen waren toegespitst op diepgaande discussies en interactie met het publiek. Veel evenementen propageerden de participatie van meerdere belanghebbenden over het hele politieke spectrum, het maatschappelijk middenveld, de academische wereld, de media en het bedrijfsleven.

De raadplegingen werden over het algemeen door diverse doelgroepen bijgewoond, en streefden naar gendergelijkheid, inclusiviteit en vertegenwoordiging van bijna alle bevolkingsgroepen. Veel lidstaten wilden hierbij ook burgers betrekken op hun hele grondgebied, met inbegrip van afgelegen gebieden, en burgers bereiken die gewoonlijk niet aan debatten over EU-aangelegenheden deelnemen. Sommige lidstaten organiseerden evenementen voor jongere generaties, zoals debatten in scholen en universiteiten.

De meeste lidstaten gebruikten twee wijzen van aanpak: algemene debatten over de toekomst van Europa en thematische raadplegingen over actuele onderwerpen van nationaal of Europees belang.

Hoewel de burgerraadpleging geen wetenschappelijke manier is om de publieke opinie in kaart te brengen (zie opiniepeilingen), werd er op grotere schaal aan deelgenomen dan aan enquêtes zoals de Standaard Eurobarometer. Cijfers wijzen erop dat er in de hele EU ongeveer 1 700 evenementen werden georganiseerd.

Naast de door de lidstaten georganiseerde raadplegingen en discussies hebben de Europese Commissie, het Europees Parlement, het Comité van de Regio's en het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) ook overleg en discussies met burgers over de toekomst van Europa gevoerd. De Europese Commissie is een onlineraadpleging gestart met een op resultaten van een burgerpanel gebaseerde vragenlijst. Sommige vragen zullen in een nieuwe speciale Eurobarometer over de toekomst van Europa worden opgenomen. Op verzoek van de voorzitter van de Europese Raad heeft het Comité van de Regio's de afgelopen twee jaar tal van evenementen in verschillende Europese regio's georganiseerd, terwijl het EESC de betrokkenheid van de belangrijkste belanghebbenden van het maatschappelijk middenveld bij de dialoog over de toekomst van Europa heeft bevorderd. Het Europees Parlement organiseerde het allereerste Jongerenparlement.

Dit verslag pretendeert geen representatief overzicht van de publieke opinie van alle EU-burgers te zijn. Evenmin doet het recht aan de grote verscheidenheid van standpunten die op zoveel evenementen tot uiting zijn gebracht. Wel biedt het een nuttig inzicht in de standpunten van de burgers over Europese aangelegenheden en wijst het op het belang van de blijvende betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld bij het debat over de toekomst van de EU. Het beoogt een overzicht te geven van de opvallende kenmerken en de meest gebruikelijke berichten in de nationale verslagen over de raadplegingen in de verschillende lidstaten.

Belangrijkste bevindingen

Uit de burgerraadpleging in de verschillende lidstaten blijkt dat de meeste deelnemers een positief beeld hebben van de EU, ondanks de uitdagingen. Burgers in verschillende lidstaten erkennen in het bijzonder de waarde van het lidmaatschap van hun land van de EU en de daaraan verbonden voordelen. Veel deelnemers zien echter ook dat het gebrek aan duidelijke visie en leiderschap de EU in haar ontwikkeling beperkt, vandaar de roep om hervorming.

De brexit wordt slechts in een paar landen genoemd. Daar waar de brexit wordt genoemd, is het een belangrijk punt van zorg, maar wordt het ook gezien als iets dat in de EU-27 heeft gezorgd voor een groter gevoel van saamenhorigheid en de burgers het belang van de EU en de waarde van lidmaatschap beter heeft doen inzien.

Migratie, milieu-uitdagingen en onderwijs behoren in veel landen tot de meest terugkerende onderwerpen. Burgers uiten hun zorgen – en verwachtingen – op de volgende gebieden:

1 - Een veilige en zekere Unie

Migratie wordt in veel verslagen genoemd als een van de grootste bezorgdheden van de EU-burgers. De migratiekwestie wordt in bijna alle lidstaten steevast als een hoge prioriteit beschouwd. Met name illegale migratie komt in verschillende lidstaten naar voren als een belangrijke uitdaging voor Europa. Migratie wordt gezien als iets waarvoor dringend EU-actie nodig is en als iets wat het leven van de burgers rechtstreekse beïnvloedt. De vraag naar een **betere bescherming van de buitengrenzen van de EU** klinkt in debatten over dit onderwerp steeds vaker. Tegelijkertijd erkennen burgers in veel landen ook de humanitaire verplichtingen van de EU. Een **gemeenschappelijk EU-asielbeleid**, spreidingsmechanismen, en ook solidariteit en verantwoordelijkheid vanwege de lidstaten zijn punten die vaak worden genoemd. Voorts zijn sommige burgers tevreden met de huidige integratie van migranten, maar vinden andere dat er in dit verband meer moet worden gedaan.

Er gaan regelmatig stemmen op dat de EU meer moet doen om **illegale migratiestromen in te dammen**. In veel lidstaten vinden burgers dat de EU meer kan doen om de illegale migratie terug te dringen door de onderliggende oorzaken aan te pakken en de veiligheid, de levensomstandigheden en de welvaart in de herkomstlanden te verbeteren, bijvoorbeeld door middel van ontwikkelingshulp, handel en investeringen, en door tegelijk sterk in te zetten op het ondersteunen van de economische groei op het Afrikaanse continent. De burgers willen dat de EU zorgt voor betere samenwerking met de herkomst- en doorreislanden, om terugkeer te vergemakkelijken. Zij vinden dat de EU ook beter op crisissen moet reageren en hiertoe effectief multilateralisme moet bevorderen.

Ten slotte zijn de meeste burgers van mening dat **georganiseerde criminaliteit, terrorisme, radicalisering, corruptie** en daarmee samenhangende bedreigingen kwesties zijn die, gezien hun grensoverschrijdende karakter, op EU-niveau vastbeslotener moet worden aangepakt. Burgers vragen om meer samenwerking op het vlak van **cyberbeveiliging** en **gegevensbescherming**, en velen onder hen uiten hun bezorgdheid over **desinformatie** en benadrukken in dat verband het belang van mediageletterdheid bij het publiek.

2 - Een naar elkaar toegroeïende en concurrerende Unie

In verscheidene lidstaten wijzen burgers op het belang van de **eengemaakte markt** en van zijn toegevoegde waarde voor het veiligstellen van de economische groei in Europa. Vaak gaat dit gepaard met de vraag om de eengemaakte markt te vervolledigen, met name op het gebied van de diensten en de digitale markt. Burgers benadrukken dat de EU een **duurzaam groeimodel** op het continent moet bevorderen. Sommige burgers vragen om de **economische en monetaire unie** te verdiepen. De euro en een toekomstig lidmaatschap van de **eurozone** worden in sommige landen genoemd – zowel in positieve als in negatieve zin – en vaak in combinatie met de noodzaak meer te doen ter voorkoming van toekomstige crisissen.

Burgers wijzen er ook op dat de EU gelijke tred moet houden met de technologische ontwikkelingen. Sommige burgers willen dat er meer gebruik wordt gemaakt van **e-governance**-maatregelen, en dat er **slimme gemeenschappen** worden ontwikkeld als middel ter versterking van de sociaaleconomische motor van de EU. In de huidige context van een nieuwe **digitale revolutie**, wijst de raadpleging er ook op dat de behoefte wordt ervaren om digitale geletterdheid te bevorderen en digitale innovatie te stimuleren. Er is een duidelijke vraag naar krachtige en slimme investeringen in onderzoek op dit gebied. **Kunstmatige intelligentie** bijvoorbeeld wordt vaak genoemd als sector waarin de EU een voortrekkersrol op zich moet nemen. De vrees dat de EU achterop raakt of te weinig doet op het gebied van **onderzoek**, technologische ontwikkeling, **innovatie** en digitalisering leeft bij veel burgers.

Ook het stimuleren en **ondersteunen van kleine en middelgrote ondernemingen** wordt beschouwd als een essentiële factor om Europa een betere plek voor actief **ondernemerschap** te maken, en daarmee het **concurrentievermogen** van de EU te stimuleren. Burgers vinden het concurrentievermogen belangrijk als motor voor vooruitgang en groei, maar in verschillende lidstaten uiten zij ook kritiek op de uiteenlopende normen en kwaliteit van producten in de EU. De vraag om het concurrentievermogen te bevorderen vindt daarom een tegenwicht in de vraag naar **economische en sociale convergentie**, en de bevordering van de territoriale **samenhang**.

De meningen inzake **belastingheffing** zijn verdeeld. Sommige burgers vinden dat wetgevings-initiatieven op het gebied van belastingheffing, zoals digitale belasting, en zelfs harmonisatie van het belastingbeleid nodig zijn. Omgekeerd zijn er ook velen die vinden dat belastingheffing een nationale bevoegdheid moet blijven.

Een terugkerend thema in de raadpleging zijn ook de begrotingsmiddelen, in het kader van het volgende **meerjarig financieel kader**, als middel om de EU geschikt te maken voor haar doel. De meningen lopen uiteen met betrekking tot het verdelen van hulpbronnen: zo zijn er gemengde gevoelens over mogelijke bezuinigingen die een invloed op het gemeenschappelijk landbouw-beleid en het cohesiebeleid hebben. Burgers in vele lidstaten vragen om een evenwichtige EU-begroting, met een duidelijke toegevoegde waarde voor de burgers.

3 - Een Unie die het milieu beschermt en duurzaamheid bevordert

Opmerkelijk bij de raadpleging in de meeste lidstaten is dat burgers de rol van de EU op het gebied van milieubeleid versterkt willen zien, en dat zij de indruk hebben dat er dringend meer aan **milieu- en klimaatbescherming** moet worden gedaan. Er wordt onder meer voorgesteld te werken aan meer en strengere EU-wetgeving op dit gebied, een grotere rol te spelen bij het toezicht op de tenuitvoerlegging van de desbetreffende EU-wetgeving door de lidstaten, en meer initiatieven op milieugebied in te dienen. Deelnemers vermelden onder andere uitdrukkelijk een lagere uitstoot van broeikasgassen, een vermindering van giftige en verontreinigende emissies, betere recyclingmaatregelen en een beter dierenwelzijn. In sommige lidstaten zijn burgers van mening dat een groter deel van het volgende meerjarig financieel kader (MFK) voor **klimaatactie** moet worden bestemd.

De strijd tegen de **klimaatverandering/opwarming van de aarde** wordt in bijna alle lidstaten herhaaldelijk genoemd, met name door jongeren, en wordt **gezien als een van de grootste uitdagingen voor de EU**. In sommige gevallen worden de klimaatbeschermingsvereisten van de Europese Unie gezien als tegenwicht voor het nationale beleid. Klimaatverandering wordt beschouwd als iets wat een invloed heeft op velerlei beleidsgebieden: niet alleen energieproductie en vervoer, maar ook landbouw en voedsel, en onze eetgewoonten. Meer in het algemeen wijzen de burgers op de noodzaak van **duurzame consumptie**.

Duurzaamheid komt zeer vaak ter sprake, onder meer het idee dat innovatie moet worden beoordeeld op haar langetermijnwaarde voor de burgers. Sommige voorstellen wijzen erop dat er in regelgeving meer aandacht naar milieu- en sociale criteria moet uitgaan, andere deelnemers zijn dan weer van mening dat thema's als lokale voedselproductie, de circulaire economie en upcycling een Europese impuls nodig hebben.

Burgers in sommige lidstaten wijzen ook op het belang van duurzaamheidsdoelstellingen in het **landbouwbeleid**. Hoewel een aantal bedenkingen worden geuit over de gevolgen van de moderne landbouw voor het milieu, wordt tevens aangedrongen op meer bescherming van rurale landschappen en op een gezamenlijke inspanning om de kloof tussen stad en platteland te dichten.

Soms blijkt uit de besprekingen dat de indruk bestaat dat er onvoldoende **voorlichting** over het milieubeleid van de EU is en te weinig concrete prikkels om mensen aan te moedigen "op de groene toer te gaan", waarbij burgers in sommige lidstaten in het bijzonder wijzen op de noodzaak van stimuleringsmaatregelen voor de **omschakeling naar hernieuwbare energie**. In dat verband is er in sommige lidstaten een vraag naar meer betrokkenheid en meer debat over de wijze waarop het klimaatactieplan het dagelijks leven van de mensen beïnvloedt.

Terwijl de bestaande grensoverschrijdende infrastructuur op het gebied van **elektriciteitsvoorziening en mobiliteit** vaak als positieve verwezenlijking van de EU wordt genoemd, voelen deelnemers in sommige landen ook een bijzondere behoefte aan een gemeenschappelijke Europese strategie inzake mobiliteit. Sommige burgers wijzen erop dat Europa maatregelen moet treffen met het oog op de toekomstige energievoorziening, op gebieden zoals de uitfasering van kolengestookte krachtcentrales.

Ook de noodzaak om de **wereldwijde** rol van de EU op milieugebied te versterken, wordt genoemd als belangrijke doelstelling in de huidige veranderende en veeleisende internationale context. Veel deelnemers willen dat de Europese Unie wereldleider is op de duurzaamheidsagenda en in de strijd tegen de klimaatverandering.

4 - Een Unie van welzijn en kansen

Sociale bescherming is ook een belangrijk punt van zorg voor de burgers. Er is echter geen overeenstemming over de mate waarin de EU op dit gebied actief moet zijn. Deelnemers in verschillende lidstaten nemen een zeer beschermende houding aan ten aanzien van hun nationale socialezekerheidsstelsels. Toch willen nog veel burgers dat de EU een grotere rol speelt bij armoedebestrijding, sociale uitsluiting, werkloosheid, discriminatie, bedreiging van de rechten van werknemers, beperkte toegang tot diensten, alsook problemen die voortkomen uit maatschappelijke en technologische veranderingen, waaronder de noodzaak om de **digitale kloof** te dichten. Een als zodanig ervaren gebrek aan – of zelfs bedreiging voor – **de sociale**

convergentie en het op hetzelfde niveau brengen van de levensstandaard tussen en binnen de lidstaten is ook een steeds terugkerende zorg van burgers.

Specifieke voorstellen - Burgers kwamen met enorm veel sterk uiteenlopende ideeën en suggesties voor dit debat over de toekomst van Europa. Hierna volgen enkele voorbeelden uit verschillende lidstaten en voor verschillende thematische gebieden:

- een uniform systeem van verpakkingen waarop statiegeld wordt geheven in de EU om de hoeveelheid verpakkingsafval te verminderen; en een verplicht recyclingsysteem voor petflessen in de hele EU
- een Bruto Europese Welzijnsindex
- een leerplan over Europese burgerschapsvorming in alle onderwijssystemen in de hele EU
- internetplatforms moeten in alle EU-lidstaten dezelfde kwaliteit van dienstverlening bieden
- een officiële Europese feestdag op de Dag van Europa

Er is een duidelijke vraag naar meer en betere **banen**. In sommige landen vragen burgers om de regelgeving voor de **arbeidsmarkt** te coördineren, met inbegrip van toegankelijkheid en mobiliteit. Veel burgers zijn vooral begaan met de jongere generatie en vrezen sterk de braindrain die bevordert wordt door het vrije verkeer van personen, voor nogal wat burgers paradoxaal genoeg een van de belangrijkste voordelen van het EU-lidmaatschap. Naast **gendergelijkheid** beschouwen burgers de **toekomst van werk** en wat de gevolgen daarvan voor hen zijn als een belangrijk thema. Veel mensen dringen erop aan om iets te doen aan de loonkloof tussen mannen en vrouwen en de obstakels die vrouwen nog steeds ondervinden bij het betreden van de arbeidsmarkt. Deelnemers brengen algemene bevolkingsstatistieken en vergrijzing vaak in verband met in het bijzonder arbeidsmarktkwesties en **gezondheidszorg**. De EU in haar geheel wordt over het algemeen als te passief beschouwd als het erom gaat gezondheidskwesties en de sociale en economische ongelijkheden te lijf te gaan.

Burgers vragen tevens met klem om op EU-niveau meer maatregelen op **onderwijsgebied** te nemen. Vragen zijn vooral gericht op het ontwikkelen van nieuwe vaardigheden die aansluiten op de eisen van de arbeidsmarkt, het vergroten van de mobiliteit in het onderwijs, de wederzijdse erkenning van diploma's en professionele en technische kwalificaties, en meer investeringen in wetenschap en onderzoek, en een leven lang leren. **Erasmus+** wordt in het algemeen genoemd als een van de grootste succesverhalen van de EU en moet verder worden versterkt. Volgens veel deelnemers moet het aanleren van andere Europese talen worden gestimuleerd.

5 - Een Unie die sterk staat in de wereld

Hoewel dit geen belangrijk thema is, wordt de EU over het algemeen als een **positieve kracht in de wereld** gezien, en burgers benadrukken de normbepalende rol van de Unie in haar betrekkingen met derde landen. Zij vinden dat de EU met succes groepsdruk – de voorbeeldfunctie – uitoefent om haar waarden, onder meer inzake democratie en mensenrechten, buiten haar grenzen uit te dragen. Er wordt regelmatig gevraagd om het externe optreden van de EU in haar betrekkingen met derde landen op waarden te baseren; dit wordt als een mondiale verantwoordelijkheid en een morele plicht beschouwd. Deze vraag gaat vaak gepaard met de wens dat de EU wereldleider wordt in een aantal sectoren, en in het bijzonder op het vlak van milieubescherming.

De burgers zijn het erover eens dat de EU een grotere rol op het wereldtoneel moet spelen en dat **meer eenheid** in de buitenlandse politiek nodig is om haar belangen en waarden te verdedigen, en, belangrijker nog, om haar burgers te beschermen. De EU wordt door de deelnemers vaak als te zwak gezien, met onvoldoende invloed in de wereld en soms niet in staat de crisissen in haar strategische nabuurschapsgebied het hoofd te bieden. Het externe optreden van de EU wordt gezien als **onvoldoende doeltreffend en geloofwaardig**, en er is vraag naar het versterken van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid (GBVB). Burgers benadrukken de noodzaak om **met één stem te spreken**, met name in het kader van de betrekkingen van de EU met andere grote mogendheden (de VS, China en Rusland). Hier ligt de nadruk op defensiebeleid, uitbreiding en handel.

Heel wat burgers vinden dat de Europese Unie niet van andere actoren moet afhangen voor haar eigen **veiligheids- en defensiebeleid**. Vele burgers vinden echter dat elke EU-aanpak in aanvulling op en niet in plaats van de NAVO-aanpak moet komen. Sommige standpunten variëren van alleen betere coördinatie en integratie van nationale civiele en militaire vermogens tot de terugkerende vraag naar een gemeenschappelijk defensiebeleid met eigen vermogens. Sommige burgers zouden ook graag meer publieke dialoog over veiligheidsinitiatieven willen, zoals de permanente gestructureerde samenwerking (PESCO).

Verder vormen de gemeenschappelijke waarden volgens de burgers de kern van het **nabuurschapsbeleid** en het **uitbreidingsbeleid** van de EU. Zij willen dat enkel landen lid worden die zich houden aan de waarden en normen van de EU en democratisch zijn. Er bestaat echter onenigheid over de timing. Terwijl sommige mensen duidelijk pleiten voor een uitbreiding met de landen van de Westelijke Balkan, benadrukken de meesten dat de EU eerst haar huidige status moet bestendigen voordat van verdere uitbreiding sprake kan zijn. In het algemeen zien de burgers echter een sterk Europees perspectief voor de landen van de Westelijke Balkan, en in sommige lidstaten in mindere mate ook voor een klein aantal landen in het oostelijke nabuurschap.

De **handelsbetrekkingen** van de EU worden over het algemeen als positief ervaren, maar er is ook bezorgdheid over sociale en milieunormen in vrijhandelsovereenkomsten met derde landen, wat er opnieuw op wijst dat Europese burgers willen dat de EU op basis van haar gemeenschappelijke waarden optreedt. Sommige burgers vragen de EU ook om haar economische gewicht nog meer in de schaal te werpen bij de uitoefening van haar mondiale macht.

De **verdeeldheid tussen de lidstaten** is in verschillende landen een terugkerend punt van zorg. Met name burgers uit kleinere lidstaten vinden het problematisch dat er geen echt partnerschap lijkt te zijn tussen de kleine en de grote landen. Zij hebben vaak het gevoel dat de belangen van de grootste spelers het beleid van de Unie het sterkst bepalen, ook al is hier geen duidelijke lijn in te trekken. Ook hebben velen het beeld **dat het aan rechtvaardigheid ontbreekt en dat er met twee maten wordt gemeten**, omdat gemeenschappelijke regels niet altijd hetzelfde op alle landen worden toegepast, zo blijkt uit de dialogen in verschillende lidstaten. Naast de kloof tussen de kleine en de grote lidstaten komen ook vaak scheidslijnen aan de oppervlakte tussen de "oude" en "nieuwe" lidstaten, ook geografische. Daarom wordt er veelvuldig opgeroepen tot grotere **cohesie** en **solidariteit**.

Ondanks deze scheidslijnen blijven de meeste burgers de EU als een **positieve kracht** zien en als een gemeenschap die wordt verbonden door **gedeelde waarden**. Uiteraard bestaan hierover veel uiteenlopende meningen. Tot de meest genoemde waarden behoren de mensenrechten, de rechtsstaat, vrede en democratie. De rol die de EU speelt bij het behoud van **de vrede** op het continent krijgt veel aandacht. In de debatten met burgers wordt echter ook vaak gewezen op de onvolkomenheden van de EU als waardengemeenschap, vooral de kloof tussen de retoriek van de Unie en haar optreden. Dit leidt vaak tot oproepen om daadkrachtiger optreden, zodat die kloof wordt gedicht.

Om het gevoel van samenhang te versterken, gaan er in een aantal lidstaten soms stemmen op om meer werk te maken van de ontwikkeling van **een gemeenschappelijke "Europese identiteit"**, die volgens velen nog steeds meer een streefdoel is dan een alledaagse realiteit. Mobiliteit en uitwisselingen, met name voor jongeren, worden in dit proces gezien als de sleutel tot succes.

Hoewel de gehechtheid aan gedeelde waarden als het fundament van de EU als gemeenschap wordt beschouwd, wordt de **diversiteit** tussen de lidstaten ook van grote waarde geacht. Veel deelnemers vinden dat er naast de nationale identiteit ook een Europese identiteit moet komen, die echter niet in de plaats komt van de nationale identiteit. Ook benadrukken veel burgers dat er rekening moet worden gehouden met de verschillende nationale culturen. In veel lidstaten komen er uit die nadruk op het respect van **nationale en culturele verschillen** vaak beschouwingen voort over institutionele kwesties. In tegenstelling tot de gangbare overtuiging dat de burgers zich niet interesseren voor **bevoegdheidskwesties**, lijken velen dit een relevant thema te vinden.

In lijn met het **subsidiariteitsbeginsel** wil een meerderheid van de Europese burgers dat de EU zich richt op gebieden waar zij een **meerwaarde** kan bieden. Vaak wordt benadrukt dat een goede bevoegdheidsverdeling tussen het nationale en het Europese niveau cruciaal is voor het welslagen van het Europese project. In dit verband wordt een uitbreiding van taken naar gebieden waarop de lidstaten betere resultaten kunnen bereiken, gezien als potentieel schadelijk voor het imago dat de EU bij de burger heeft, omdat het de kloof tussen capaciteiten en verwachtingen zou vergroten. De meningen over de beste bevoegdheidsverdeling lopen uiteraard sterk uiteen, maar de algemene opvatting is dat de huidige situatie kan worden verbeterd. Desondanks bestaat er enige verwarring over de respectieve bevoegdheden van de lidstaten en van de EU, wat deels verklaart waarom er bij velen een algemeen **wantrouwen** jegens de Europese instellingen leeft. Dit wordt aangewakkerd door een vermeend **gebrek aan transparantie**, waarbij ook vaak de perceptie bestaat dat er sprake is van een **democratisch tekort** en **buitensporige bureaucratie**, vooral in verband met toegang tot Europese fondsen.

Slotopmerkingen

Maatschappelijke organisaties hebben de burgerraadplegingen toegejuicht. Vanuit veel hoeken was er waardering voor dit initiatief waarbij naar de mening van de burger werd gevraagd. Dit initiatief komt op natuurlijke wijze tegemoet aan de meer algemene wens vanuit het maatschappelijk middenveld om meer interactie met maatschappelijke organisaties. Dit werd ook regelmatig genoemd tijdens de dialogen.

Dialoog lijkt erg belangrijk voor een beter begrip over het functioneren van de EU en de betekenis van EU-lidmaatschap. Tijdens de raadplegingen benadrukten burgers stevast hun wens naar dialoog. Er werd veelvuldig opgeroepen tot grotere inspanningen om de mensen beter te informeren over de EU. Veel burgers vinden dat hiervoor niet alleen specifieke initiatieven moeten worden opgezet, maar ook dat de EU zich in eenvoudiger taal tot de burgers moet richten. Het uiterst onduidelijke en bureaucratisch taalgebruik van de EU belemmert de interactie tussen de Europese instellingen en de burger.

Het succes van de dialogen die in de verschillende lidstaten werden georganiseerd, blijkt ook uit de oproep tot betrokkenheid op de lange duur. De burgers vinden het vooral belangrijk dat er via een bottom-up-benadering wordt aangemoedigd tot actie en debat over EU-thema's. De burgerraadplegingen lijken op reeds bestaande vaste praktijken in verschillende lidstaten die de dialoog over de EU op lokaal niveau bevorderen.

Met dit verslag wordt getracht een indruk te geven van een proces dat qua vorm en inhoud heel divers is. Het heeft niet tot doel een definitieve samenvatting te bieden van de dialoog met burgers op nationaal niveau; deze zal in diverse vormen worden voortgezet. Veeleer moet het worden opgevat als een bijdrage aan de lopende inspanningen om het maatschappelijk middenveld beter te betrekken, en zo de besprekingen van de leiders over de toekomst van Europa en de volgende strategische agenda te voeden.
